

Tarih Okulu
İlkbahar 2009
Sayı III, 133-137.

GAZNELİ SULTAN MAHMUD'UN KARAKTERİ*

ŞEBANKÂREÎ¹
Çeviren: Ahmad HESAMİPOUR²

Sultan Mahmud henüz çocukluk dönemlerinde bile kararlılık –kararlılık insanları amaçlarına ulaştıran şeydir- sahibiydi. Gençlik yıllarına kadar sürekli kitap okumakla meşgul olup hocalarından ilim tahsil etti. İlmî tartışma ve münazaralardan hoşlanır, her zaman hakkın tarafında olurdu. İslam dinine yürekte bağlıydı. Peygamberlerin ve geçmiş padişahların tarihlerini okumaktan çok hoşlanırdı.

Vefakârlığına Dâir

On yedi yaşında babası onu hapsedtiği zaman, Hindistan padişahı ona bir elçi göndererek “*yanıma gel, seni evlendireyim ve Hindistan'ın 12 bin fersahlık bir bölümünü hâkimiyetin altına vereyim*” dedi. O, bizzat kendi eliyle yazdığı

---

* Bu metin, Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Huseyn b. Ebûbekr-i Şebankâreî tarafından kaleme alınmış olan *Mecmeu'l-Ensâb-ı Şebankâreî* isimli Farsça eserin ilgili bölümünün çevirisidir. Metnin künyesi şu şekildedir: Muhammed b. Ali b. Muhammed b. Huseyn b. Ebûbekr-i Şebankâreî, *Mecmau'l-Ensâb-ı Şebankâreî*, Yayına Hazırlayan: Mir Haşim Muhaddis, Tahran 1363 h.ş., s. 67-70.

¹ Moğollar zamanında yazılmış olan en önemli kaynaklardan biri olan “*Mecmeu'l-Ensab-ı Şebankâreî*,” genel bir dünya tarihi olup hazreti Adem'den İlhanlılar döneminin sonuna kadar olan dönemde meydana gelen olayları içermektedir. Bu kitabın yazarı Muhammed bin Ali bin Muhammed bin Hüseyin bin Ebubekr-i Şebankâreî'dir. 697 (1297/98) senesinde Fars eyaletine bağlı Şebankâre şehrinde doğmuş olan müellif, son İlhanlı hükümdarı Ebu Said'in sarayındaki şairlerden biridir. 733 (1332/33) senesinde bu kitabı yazmaya başlamış ve 736 (1335/36) yılında da bitirerek sultana sunması için Hoca Gıyaseddin'e vermiştir. Ancak Ebu Said bu eseri göremeden vefat etmiş ve bu kitabın asıl nüshası Reb-i Reşidi'nin yağmalanması esnasında kaybolmuştur. Müellif birkaç yıl sonra 743 (1342/43) senesinde ikinci kez olarak kitabı yazmaya başlamış ve bu sefer son İlhanlı hükümdarı Ebu Said'in dönemindeki hadiseleri de kitabına eklemiştir. Bu eser henüz Türkçeye çevrilmemiştir.

² Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaçağ Tarihi Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi. E-Posta: ahmad1975h@yahoo.com

mektupta ona şöyle cevap verdi: “*Ey köpek, bana memleket vermek senin ne haddinedir! Gerçi Hüdavend (sultan) babam iki üç günlüğüne bana kırılmıştır. Benimle hoş olduğu ve bana destek verdiği zaman, Yüce Allah'ın gücü ve Hüdavend babamın gölgesiyle yanıma biraz asker alıp senin üzerine yürüyeceğim. Seni yakalayıp kafanın derisine saman dolduracağım. Eşini ve çocuklarını esir ve köle yapacağım. Hindistan'da cami inşa edip orada hutbe okutacağım.*” Mahmud, babasının vefatından sonra bu söylediklerini aynen yerine getirdi.

Dindarlığın Dâir

Batının uzak yerlerinde kötü dinli ve kötü mezhepli bir kimsenin olduğunu duyduğu zaman onu yakalatana kadar çaba harcar, ilim sahiplerinin huzurunda sorguya çekerdi. Mezhebini sorardı. Hatta peygamberin yolundan (*şeriat-ı Mustafa*) kıl kadar sapan ve yanlış yapan kimseler bizzat İmam Ebû Hanife ve İmam Şâfiî bile olsa idam edilmelerini emrederdi. Hayatı boyunca 50 binin üzerinde zındığın idam fermanını yazdı. Her yıl malının zekâtı olarak verdiği tahılın, hayvanların ve diğer şeylerin dışında, yaklaşık bir milyon (bin bin) altın dinarı kendi eliyle ihtiyaç sahiplerine dağıtırdı. Her şehirde camiler inşa ettirerek masraflarını karşılar, dervişlere nafaka verirdi.

Keramet Sahibi Oluşuna Dâir

Keramet sahibi olup duası kabul olunan biriydi. Hindistan seferi sırasında havanın çok sıcak olduğu bir gün otağında susuzluk içinde otururken nedimlerine dönerek: “*Ne olurdu şimdi soğuk bir şerbet olsaydı*” dedi. Yüzünü gökyüzüne çevirerek, “*Ey Allahım, kendi kullarını suya doyur*” diye dua etti. Bu sırada havada bulutlar toplandı ve dolu yağmaya başladı. O kadar şiddetli bir yağıştı ki, hiç kimse daha önce böyle bir şeye şahit olmamıştı. Herkes mataralarını doldurdu. Şerbet yapılarak halka dağıtıldı. Dağıtımın ardından Sultan'ın kendisi de bu şerbetten içtikten sonra iki rekât şükür namazı kıldı.

Bir defasında da ordu bir çölde ordugâh kurmuş dinlenmekteydi. Hava rüzgârsızdı. Sultan birden ayağa kalkarak “*çadırlar eteklerini çivileyin ve berkitin*” dedi. Çadırlar berkitildi ve Sultan namaza kalktı. O sırada birdenbire şiddetli bir rüzgâr esmeye başladı. İnsanları buldukları yerden sürükleyecek kadar güçlü esen bu rüzgâr, ertesi güne kadar devam etti.

Mertliğine ve Cesaretine Dâir

Gençlik çağında filler ve aslanlarla savaşacak kadar cesaretli olan Mahmud, mızrak ile aslanları mağlup edecek kadar yetenekliydi. Değirmene gider ve değirmen taşını kendi eliyle tutup kaldırabilirdi. Altmış batman ağırlığında bir değneği vardı. Onu başının üstünde gezdirip altmış gez uzaklığa atabilirdi. Eliyle at kemiği kırabiliyordu. Savaşlarda bizzat muharebe eder, çatışmanın en kızgın olduğu yerlere dalardı. Asla düşman ordusundan korkmazdı. Aldığı yaraları kimseye göstermezdi. Hayatının sonunda nedimlerine gösterdiği vücudunda yetmiş üç mızrak, ok ve kılıç yarası izi vardı.

Cömertliğine Dâir

Sultan Mahmud, ödediği zekâtтан başka, her gün sabah namazını kıldıktan sonra evinin kapısında halka elli dinar Herat altını dağıtırdı. Bu dağıtılan mal; zekât, sadaka, ödül ve bağışların, hil'atlerin haricindeydi. Onun döneminde Horasan'da defalarca kıtlık oldu. Her seferinde iki yüz bin altın dinara tahıl alıp dervişlere dağıtırdı. Yaptığı her bir bağışın, kuralına göre en yükseği bir milyon, ortası beş yüz bin dirhem idi. Yüz binden aşağı yoktu. Her ay üç defa ve her defasında üç gün şarap içerdi. Şarap içmeye karar verdiğinde bir milyon dirhem sadaka dağıtırdı. İçtikten sonra da bir o kadar daha dağıtırdı. O kadar çok cami, ribat ve bina yaptırmıştı ki, özellikle Hindistan ve Horasan'da ve civarındakiler anlatmaya gelmez.

Adaletine ve Siyasi Zekâsına Dâir

Sultan Mahmud'un döneminde iki-üç yüz eşek yükü altın, Hindistan şehirlerinden getirilip aslanların geçemediği ormanlıklardan geçirilerek iki-üç gün çöllerde bırakılırdı. Mükarlar (*makkari -katır ve eşek sahipleri*) şehirlere giderdi. Hiçbir kimsenin o çuvallar ve sandıklara bakmaya cesareti olmazdı. Mahmud, hâkim olduğu şehirlerde ve memleketlerinin pazarlarında "*geceleyin bütün sarraflar, bezzazlar (kumaş satanlar) ve dükkân sahipleri dükkânlarının kapılarını kilitlemesinler. Bunların dükkânlarından her ne çalınırsa karşılığı benim hazinemden verilsin*" diye car çektirmişti (ilan ettirmek). Onun döneminde hiç bir zaman bir tek kıl bile çalınmadı.

İlim adamları, zanaatkârlar ve oymacılar için sayılamayacak kadar çok vakıf ve ödenek ayırırdı. Şiiri çok severdi ve şairleri bütün âlimlerden üstün addedip onlara daha fazla bahşış verirdi. Alevi-i Zeynebî denilen bir Alevi şaire defalarca bir fil yükü altın verdi.

Bir gün şarap içmekteyken, nedimlerden biri şu iki beytin yazılı olduğu kâğıt parçasını ona verdi:

menekşe (yar) bana, menekşe renkli giysileri olan bir oyuncak (heykel) verdi

*o menekşenin kokusundan saray menekşe koktu
menekşe vardır, ey Allah tekrar Mahmud Şah devletinin
şerefine menekşe kokulu şarap içelim*

“Bu şiir kimindir?” diye sordu. Nedime, “Mervli bir şaire aittir” dedi, “Bu şiiri söyleyip bana göndermiş, ne zaman padişah şarap içme hevesinde olursa ona ver demiş.” Bunun üzerine 10 bin altın dinar değerinde bir berat yazmalarını ve Merv’e giden birine vererek ona ulaşturmalarını, eğer vefat etmişse yakınlarına bırakmalarını buyurdu. Vezirler bu olayı ciddiye almadılar. “10 bin altın dinarı, Sultan’ın görmediği bir kişiye vermek israftır. Sultan sarhoştur ve kendisi bu olayı daha sonra hatırlamayacaktır” dediler. Sultan ertesi gün “Mervli şairin altın beratı... (bu kısım metnin orijinalinde boş bırakılmıştır)” diye sordu. Bütün kâtipleri cezalandırdı. Altın miktarını 20 bine çıkardı ve nakit olarak Gazne hazinesinden verip (hayvanlara) yükledi ve Merv’e gönderdi ki, padişahın himmetinin nereye kadar olduğunu ince düşünenlere malum olsun.

Bir gün Ferigun oğullarından (Harezmsahlr) bir melik yanında oturmuştu ve onunla şarap içiyordu. Ferigunlular denilen melikler çok büyük himmet ve şefkat sahibi olup Horasan’ın Gözkanlar şehrindendiler. İsmi Ebu’l-Hâris-i Firigûnî olan bu melik, Sultan’ın akrabasıydı ve Sultan Mahmud’un kız kardeşi ile evliydi. Kimsenin değer biçemediği murassa hil’atini (aba) ona bağışladı. Sultan o güne dek hiçbir zaman hiçbir kimseye kendi teninden abasını çıkarıp bağışlamamıştı. Bunun dışında Sultan, bir de kardeşi Yusuf’a karşı aynı davranışı sergilemişti. Ebu’l-Hâris sarhoş olup ata binerek gittikten sonra “yüz bin altın dinarın surelere (beyaz harir kumaşı parçası) koyularak fil yükü yapıp evine gönderilmesini” emretti. O gün divan-ı risâlet sahibi olan Ebu’l-Feth-i Bustî oradaydı. Şu iki beyiti yazdı:

*Bana, insanların en ulusunun
kendi yüceliğini unutarak himmet ve kudret açısından garipleştiğini
söylüyorlar
Onlara, devletin sağı olan Sultan'ın
insanlardan dolayı sola özenmekte olduğunu söyledim*

Aynı gün, Ebu'l-Feth'e de 10 bin dinar bağışladı.

Onun yaptırmış olduğu binaların benzerlerine hiçbir yerde rastlamak mümkün değildi. Gerçi ondan önce Azidu'd-Devle de ulu binalar inşa ettirmişti, ancak Sultan Mahmud'un yaptırdıkları daha fazlaydı. Sultan Mahmud, su üzerine bir baraj yaptırmıştır ki, o barajın üzerinde bir şehir ile 12 köy vardır ve ona "*Bend-i Mahmûdî*" denilmektedir.

Onun iyi huyları ve takdire değer eserleri çok faladır. Ancak kitabın kalın olmaması ve okuyucuların da sıkılmaması için bunların binde birine bile değinmedik. Yüce Allah onu, bizi, bütün müminleri ve Müslümanları rahmetiyle bağışlasın. İnşallah-u Teala.